

korkép sem volt hú. Oda faggyugyertyát kellett volna állítani s legfeljebb 1900-ba a hólyagos lámpát. Az 1937-es képbe pedig egy könyörtelen arcú szerelőt, aki éppen kikapcsolja a villányt a fize-tőképtelen áramfogyasztótól. Bizony még nem dűlt el a harc a petróleum lámpa és a Tungstram között. Tán éppen ezt sejtették meg a báméskodók a kirakat előtt, amikor még vártak valamit. Kár, hogy nem adtam tudtukra, hogy ez a lámpaháború könnyen egy harmadik javára dőlhet el. Még pedig a faggyugyertya javá-ra, ha nem is mindörökre, de egy jó néhány évtizedre. Éppen ezt gyanítva nem jegyeztem fel még a tavaly ezt a kis krónikát. Bár akkor még én is reméltem, hogy Tungstram mellett írhatok róla egy himnuszt. Sajnos mégis petróleumlámpa világított e sorok irásánál. Az uccámban ugyan évek óta ki van feszítve a fővezeték, de a tiz ház közül csak háromba vezették be a villanyfényt.

Lám lám mi is volna, ha a kirakatrendeztetők tekintetbe ven-nék kissé a szociográfiát is. Legalább ilyenkor — karácsony előtt. S mi is volna, ha tényleg angyali szándékkal s kevesebb reklám-mal tényleg nagyon, de nagyon mélyen leszállítanák az árakat, hogy legalább egy tisztességes hólyagos petróleum lámpára jus-son. (Nagy István)

ÉPPEN EZ HIÁNYZOTT

„Amerikában hire terjedt, hogy nemzetközi konferenciát hívnak össze a háború humánusabbá tétele érdekében. A kongresszust nagy beszéddel Rooseveltnél nyitja meg Newyorkban.“

Megdöbbenve, izzadó rémülettel olvashattuk ezt a néhány sort a na-pilapokban. És bárki, aki a vérontások történetéről, technikai, gyakorlati megoldásairól hallott már egyet-mást, és összeveti a régibb korok és napjaink e szakmába vágó célszerűségeivel, az nem is olvashatta más érzéssel. Ha már a nyelv törvénye, a mondatképzés megtűri ilyen perverz fogalomzavart, mint „humanizmus“ és „háború“, nézzük hát, mit várhatunk a fent jelzett konferenciától. Azt semmiesetre se várjuk, hogy a hadviselő felek vezérő tábornokai akár világnézeti, akár imperialista szépségektől fűtve kiállnak majd a gyepre, s ott valamelyik jól földhöz nyekkenti a másikat, s ezzel a háború szerencsésen eldőlt és befejezte-tett. Nem várhatjuk, hogy a katonák légycsapóval szereltetnek fel, hogy azzal paskolják egymás fejébűbját, nem várhatjuk, hogy a bombavető repülőgépekről a konferencia után szaloncukrot, banánt, narancsot, bor-zalmasabb esetben kókuszdiót fognak ledobálni „akinek a fejire esik, pap lesz“ szövegű röpirat kíséretében, és nem várhatjuk, hogy a gázlövedé-kek tüsszentőport fognak durrantani. Ha mindezt nem várhatjuk, — pe-dig a konferencia anyaga alapján csak ilyesmit remélhetnénk, — mit várhatunk?

Az ősember minden egyéb eszköz híján a két kezével intézte el há-borús konfliktusait. A kezével és valószínűleg a fogával. Megfojtotta „ellenségét“, szétharapta a torkát. Vadállati módon. Az emberré fejlő-dés terére akkor lépett, mikor sikerült a mellső lába közé kapni egy fur-kósbót és célszerűen elhelyezett ütésekkkel nyerte meg a csatát. El kell ismerni, hogy egy ilyenfajta győzelem vagy vereség az erőviszonyoknak teljesen hú képe volt. Óriási haladást jelentett azután a lándzsa és még-inkább a nyíl, melyet minden bizonnyal a kezdeti humanizmus eszméje

alkottatott meg az emberrel. Miért kelljen palacsintává verni, a belét kitépni az ellenfélnek, mikor úgy is lehet végezni vele, hogy még a halálfélelem, sőt a veszély érzését se keltse fel benne. Egy jól irányzott veszszó valamely bokorból vagy szikla mögül és máris győzött az igazság.

Tudjuk aztán a hadviselések történetéből, hogy az ütő, vágó, szűrő, lövészerszámok miként tökéletesedtek, mint váltak mind humánusabbá, különösképpen a puszkapor és egyéb robbanó kotyvalékok alkalmazása következtében.

Az emberirtást és a humanizmust talán *Collet d'Herbois*, a francia forradalom egyik érdemtelen felkapaszkodottja dagasztotta össze legsikeresebben; mindenesetre gyakorlatban igen szemléltetően, elméletileg igen világos fogalmazásban örökítve meg a követendő, sőt a feladat természetéből eredően, az egyetlen lehetséges utat. Ez a fiatalabb korában tehetségtelen ripacs, akit a lyoniak kifütyültek, művészete előtt befogták a fülüket, később, mikor a forradalom hangjai elől dugták be a fülüket és ő, mint a konvent teljhatalmú megbízottja rendcsinálásra oda bevonult, százával kötöztette egyetlen csomóba az előre megásott árkok előtt a művészethez és a forradalomhoz kevés érzéket tanusító lyoniakat, a kartácsra töltött ágyúk egyetlen sortűzével söpörve bele őket. Mikor már a konventben is ég felé kezdtek meredni a hajak, Collet mester így dörgött: „Igen, beismerem, hogy kétszáz bűnöst egyetlen sortűzzel küldtünk másvilágra. Lehet-e kivégzés kiméletesebb és könyörületesebb? Ha egyenként állítottuk volna guilloine alá, minden elítélt százszor végigszenvedte volna előre a halál gyötrelmeit, mialatt várt volna, míg sorra kerül. A büntetés gyorsítása és leegyszerűsítése humánus érzésből fakadt!”

Micsoda szédítő fejlődés ment azóta végbe háborúkban, technikában, „humanizmusban!” Békebeli humanista elgondolás volt, hogy vöröskeresztes épületekre, vonatokra, sőt személyekre sem szabad löni. A rákövetkező háború humánusabb volt. Miért szenvedjenek azokban a vöröskeresztes épületekben, vagonokban azok a borzalmasan sebesült emberek? Meg kell váltani azokat is szenvedéseiktől! És ahol csak szerét ejthették, megváltották őket. De ettől is hol vagyunk már, micsoda humanista magasságokban! — Miért aggódjanak az anyák, feleségek, gyermekek a harcoló fiukért, apákért, férjekért? Miért kelljen nekik megérni azok halálát? Ne érzék meg!... (Lásd: városok bombázása.) Sőt: miért nőjön meg az a gyermek, miért tudja meg, hogy mi a háború? Egyáltalában miért szülessen meg? Humanizmust csinálhatunk akár mingyárt a leendő anyával! (Lásd ugyanott.)

És most jön a kongresszus a „háború humánusabbá tétele érdekében”, melynek hírére a temetői halottak boldogan összecsapdossák láb-száraikat, mint akik már mindenben túl vannak; a kórházakban a haldoklók cinkosan összekacsintanak és sietve végkép lehunyják a szemüket. Ugyan, mit találhattak elavultnak, mi ujat fedezhettek fel, nem tudni kicsodák, akikből állni fog a kongresszusi meghívottak serege? Még a valóságokon iskolázott képzelet is csak tapogatózhat eziránt. Talán olyasféle bombaszerű meglepetés lehet, amelytől egy pillanat alatt az ellenséges város vagy akár az egész ország minden élője egyszeribe sóbálvánnyá változik. Valamilyen apokaliptikus hatású kéjgáz, halálsugár, drótnélküli másvilág, füst- és szagnélküli humanizmus. Roppant üzletről lehet szó, talán világrészek vannak érdekelve. Lehet, hogy Rooseveltt csupán jóhiszemű, rászédett fedezék, biztosan semmit sem lehet tudni, míg meg nem jelennek a színen a hadiipar újabb, „humánusabb” kreációi. De ha az elnök valóban „nagy” beszéddel akarja megnyitni a kongressz-

szust, körülbelül csak ilyenféle töménységet mondhat:

— Ha már sikerült ilyen szép számmal összebújnunk, ne muljon el néhány igaz szó nélkül ez a szégyenteljes nap. Megmondom őszintén: aki hisz annak a lehetőségében, amelynek ürügyével itt vagyunk, — a háború humánusabbá tételében, — az mérhetetlenül ostoba. Ebben az ügyben hogy „háború“, nincs más választás: ellene, vagy mellette. Aki nincs a leghatározottabban ellene, az máris mellette van.

Hiszem, hogy lesz még egy nagy háború, mely nem ismer majd irgalmat, nem ismer semmiféle ocsmány, nyálkás, ravasz szemforgatást a humanizmus köpenye alatt, nyiltabban pusztít majd, mint bármelyik bombavető fényes nappal. Az igazi, tetterős, felmért erővel rendelkező, gyakorlati humanisták háborúja lesz ez és a mienkhez hasonló fejeken fog csattogni először a jól megérdemelt jutalom hazug életünkért. Ajánlanám, hogy bujjatok vissza tökéletes gáz-, kultura- és minden ember-ségmentes pincétekbe és addig is a rémület legyen és maradjon veletek...

(Sándor József)

PIERRE JANET

(Nekrológ egy élőről)

Halotti megemlékezést élő emberről is lehet írni, nemcsak halotról. Ha valaki befejezte életművét, ha az emberi pályafutásnak olyan határára ér el, ahonnan többé nincs visszatérés és amely után már legfeljebb csak a fizikai elmulás következik, akkor igenis helye van annak, hogy ne csupán kegyelettel szóljunk róla, de egyuttal mérlegre is helyezzük élete eredményeit. Pierre Janet, a párizsi Collège de France kiérdemesült világhírű tanára, még nem jelent meg az alvilági bírák színe előtt, hogy számot adjon jó és rossz cselekedeteiről; a földi bírák azonban, a lélektan jelenkori művelői, bizonyára megalkották már róla megmásíthatatlanul végleges véleményüket, mikor a tavalyi XIII. nemzetközi lélektani kongresszus elnökeként jelent meg előttük. Szolgáljon hát ennek az alkalomnak az évfordulója ürügyül arra, hogy legalább néhány vonással megrajzoljuk Pierre Janet tudományos portréját.

Ha Marcel Proustot az irodalom Freudjának tekintjük, akkor Janet a lélektan Paul Bourgetja volt. Nem volt büntetlenül Anatole France kortársa, ha annak nagyvonalúságát és bölcséleti mélységeit el nem is érhetette; iróniájukban mégis több vonás közös. Két korszak vízvázalásztójánál adatott születnie, és ez lett egyben tragikumává is: sem az egyikbe, sem a másikba nem illeszkedett bele igazán és egészen. Sokban megelőzte korát, de forradalmat szítani nem mert; lázadónak született és eretneknek, de mintha maga is megijedt volna a ráháruló mindent-felforgatás feladatától, s fegyverét elhajítva, meghátrált előle. Eredményein mások indultak hát el, és ezekre a hátrabbakra nevetett az a népszerűség és az az igazibb világhír, amelyre ah, ő is olyan hön áhítozott. Ezt persze a Freudoknak, Adlereknek sohasem tudta megbocsátani... Mintha ő maga rendezte volna meg a dolgot, ma már nem is érthetetlen mazochizmusból, öntudatlan rendezvényként, hogy mindig és minduntalan a megkárosított rövidebbhuzó szerepe jusson osztályrészéül. Mások nagy vadra vadászgattak, ő apró bogarakra és milyen boldog volt, ha egy-egy új specimenre vagy válfajra elsőnek, első ízben meghatározva tűzhetette ki a névadó etikettet, *made by Janet*. De, amint az a rendszer, amelynek segítségével a mai botanikus vagy zoológus egy-egy új növényi vagy állati mufajt meghatároz, nem a sajátja, hanem az előttejárt nagy Linnéé, Janet is készenkapta rendszerét szellemi őseitől, s azon csak keveset változtatott. Mások teleszkóppal birkóztak vagy mikroszkópon át szemlél-